

1882/3, 4-4

ŠOLA.

Glasilo Goriških učiteljev.

Založnik

VINKO ČERNIC,

učitelj v Št. Petru, pri Gorici.

Leto III. 1882—3

V GORICI

Hilar'janska tiskarna.

P N 2.175/1968

~~N 19.040/1958~~

KAZALO.

ZVEZEK I.

	Str.
Vabilo	1
Povesti iz goriške	2
zgodovine	9
Krajepis	21
Računstvo	27
V kateri meri je ljud. učit. jezikoznanstva treba	29
Dopisi	30
Šolski ogled	

ZVEZEK II.

	Str.
Vodnik kot učitelj	33
Pis. soštevanje celih števil	38
Opazke iz šole	47
Obraz iz učit. življenja	54
O š. birokratizmu	58
Šolski ogled	59

ZVEZEK III.

	Str.
Opazke iz šole	65
Učni načrt za nazorni nauk	71
Hitro številjenje v ljud s.	79
Prvi š. popoldan	84
Dopisi	88
Šolski ogled	93

ZVEZEK IV.

	Str.
Obraz iz družinskega življenja	97
Netopir ali mračnik	101
Čitanje pedagoških klasikov	103
Ljud. š. na Goriško- Gradišč.	106
Dopisi	121
Šolski ogled	127

ŠOLA.

Glasilo Goriških učiteljev.

Izhaja v zvezkih po 25 kr. — Dopise sprejema V. Černic, učitelj v Št. Petru pri Gorici; — naročnino pa Tom. Jug, naduč. v Solkanu.

Vabilo k naročbi.

S prihodnim zvezkom začenja „Šola“ tretje leto. Pri tem vabimo na naročbo vse dosedanje podpornike ter se prav toplo zahvaljujemo vsem blagim dobrotnikom za njihovo duševno in gmotno podporo. Prosimo, da bi nam bili še v prihodnje prijazni in zvesti. Novim naročnikom moremo še z vsemi zvezki družega leta vstreči. Kakor doslej bode Šoli tudi v prihodnje poglavitno načelo: ljudsko šolski razvoj. Ker je tedaj naš namen pred vsem delati za poduk in odgojo mladine, vabimo v prvi vrsti gg. učitelje k sodelovanju, kajti le od njih moremo pričakovati veljavnega sveta in krepke dejanske podpore.

Šola stane za vse leto 1 gold. Naročnino in naznaniila prejema gospod Tomaž Jug, nadučitelj v Solkanu; spise in dopise naj se blagovoljno pošiljajo Vinko-tu Černicu, učitelju v Št. Petru.

Vse p. n. častite naročnike, ki so nam dolgu, najuljudneje prosimo, da bi blagovolili naročnino poslati.

„Uredništvo in založništvo“.

POVESTI

iz goriške zgodovine. Dalje.

IV. Sv. Mohor.

Kakor po narodnosti, tako so bili oglejski prebivalci tudi po veri zelo različni med seboj. Rimski naselniki častili so svoje rimske bogove in imeli svoje svečenike kakor u Rimu. Venetski in karnski domačini so se klanjali svojemu Belinu. Tujci iz Azije in Afrike prinesli so bili seboj bogočastje perzijskih in egipčanskih bogov. Rimljani so si prizadevali to različnost u veri kolikor mogoče zjednačiti s tem, da so vse bogove podjarmljenih ljudstev za svoje razglasili. Ali vendar je ljudstvo živo čutilo to zmešnjavo. Sprevidelo je, da so vsi njegovi bogovi le prazna izmišljija brez resnice. Čutilo se je tore zelo nesrečno in hrepenelo je po odrešeniku, ki bi ga izpeljal iz te zmešnjave in mu pokazal pravo resnico.

In dobrotljivi Bog se je usmilil ljudstva ter poslal prav ob tistem času svojega sina kot odrešenika na svet. Štirinajst let po nastopu prvega rimskega cesarja Augusta rodil se je Jezus Kristus u Betlehemu. Njegov zveličavni nauk začel se je hitro širiti po vsem svetu. Apostoli in evangelisti razkropili so se na vse strani in povsodi širili Kristovo vero. Tako je prišel evangelist sv. Marko tudi u Oglej, (l. 46 po Kristovem rojstvu). Tu je zbiral okoli sebe ubožnejše prebivalce in sužnje, tiste, ki so se najnesrečnejše čutili. Kakor olje na skeleče rane, tako je padal od Marka oznanjevani nauk na trpeča srea zatiranega prebivalstva. In kako ne bi, saj je ta nauk siromake in sužnje učil, da so jednako rodni bratje svojih gospodarjev in tlačiteljev; da čim več trpijo na tem svetu, tim več bode njih plačilo in veselje na drugem svetu. Tak uzvišen nauk moral si je u kratkem času pridobiti mnogo prijateljev in vernikov ne le med ubogimi, nego celo med omikanejšimi in rahločutnejšimi plemiči.

Skozi štiri leta učil je sv. Marko Kristov nauk u

Ogleju. Med tem časom je pridobil lepo število Oglejčanov za Kristov nauk. Ali mudilo se mu je naprej, treba je bilo tudi druge dežele in mesta u pravi veri podučiti. Zato izbere najvrednejšega izmed novo spreobrnjenih oglejskih meščanov in ga pelje seboj v Rim k sv. Petru, da ga ta posveti za prvega oglejskega škofa. Ta pobožni in u Kristovi veri stanovitni mož bil je oglejski meščan Mohor ali Hermagora. Ne ve se, kje se je bil porodil in ktere narodnosti je bil, to pa je izvestno, da ni bil rimski Oglejčan. Ali čeravno ne vemo nič o njegovi domovini in mladosti, vendar nam je znano, da je bil goreč oznanovalec Kristove vere in da se za njeno razširjenje ni bal pretrpeti nobene težave, nobene muke. Sv. Peter ga je bil postavil za višjega pastirja vse gorenje Italije in tako je postal Oglej najstarejša, najimenitnejša cerkev za Rimom. Iz Ogleja se je širilo kristjanstvo tudi po drugih krajih naše dežele in našlo je povsodi gorečih vernikov.

Za svojega pomočnika zbral si je bil sv. Mohor diakona sv. Fortunata. Ž njim je potoval po vsej gorenji Italiji in oznanjal Kristov nauk. Kmalu je pridobil toliko vernikov, da je mogel u Paviji utemeljiti novo škofijo. U Ogleju samem je spreobrnil nad 3000 ljudij. Med temi so bile tudi pobožne device ss. Evfemija, Doroteja, Erazma in Tekla. Podoba je bila, da se bode u kratkem ves Oglej spreobrnil. Toda bližal se je silni vihar mladi oglejski cerkvi.

Nova vera ni bila nič po volji rimskim mogotcem. Sovražili so jo iz celega srca, ker je tolažila ubogo ljudstvo in mu obetala povračilo za njegovo trpljenje na drugem svetu. Tudi so se jim zdeli sumljivi skrivnostni shodi kristjanov, kadar so opravljali božjo službo in obhajali lomljenje kruha. In še več, rimskim državnikom zdela se je Kristova vera celo nevarna za državo, ker je učila enakost vseh ljudij in obsojala suženstvo, na ktero je bil osnovan ves javni red u rimski državi. Rimski cesarji neso hoteli nič slišati o jednom samem, najvišem Bogu, ker oni so mislili, da so sami bogovi in vsemogočni. Zato neso hoteli priznati višjega bitja nad seboj.

Vse to je bilo uzrok strašnega preganjanja kristjanov, ktero je zapovedal tretji rimski cesar, grozovitni

Nero. Cesarjevo zapoved vršili so tudi u Ogleju. Vedeli so dobro, da kdor hoče čedo razkropiti, ta naj udari po pastirju. Zato je cesarski namestnik u Ogleju hitro poklical pred se sv. Mohora ter ga pozval, naj prekliče Kristov nauk in naj se zopet podvrže starim državnim bogovom. Da tako zahtevanje sv. Mohora ni malo ni oplašilo, to si lahko mislite. Ker je namestnik videl, da je vse njegovo prizadevanje brezuspešno, ukazal je sv. Mohora grozovito trpinčiti, natezati in bičati, da bi ga s takimi mukami prisilil odpasti od Kristove vere. Potem ga je pahnil z njegovim pomočnikom sv. Fortunatom ured u ječo, češ, naj se tam premislita. Ali tu so se njih rane na čudoviti način zopet zacelile in še z večo gorečnostjo nadaljevala sta oznanjat sveto vero. Tedaj pa se je mestni glavar zbal, da bi se utegnilo ljudstvo spuntati in za sv. mučenika potegniti. Zato ju je dal na tihoma po noči obglaviti. Goriška cerkev pa ju časti dandanes kot svoja patrona in Slovenci so osnovali mod seboj zelo razširjeno bratovščino, ki se imenuje „družba sv. Mohora.“ S tem so pokazali, da vedo spoštovati zasluge onega svetega moža, in da si hočejo pridobiti svojo višjo duševno omiko u kristjanskem duhu.

V. Cesar Teodozij in puntar Eugenij.

Rimski cesarji s preganjenjem kristjanov neso dosegli svojega namena. Mučeniška kri je bila kot zdravo seme, ki je padlo na rodovitna tla in pognalo nove še močnejše kali. Zastonj je bilo vse preganjanje, vse trpinčenje in morenje: mesto umrlih mučencev ustali se novi, še naudušenejši in neustrašenejši, ki so z večim uspehom nadaljevali, kar so bili prvi začeli.

Tak vredni naslednik sv. Mohora bil je sv. Jelar ali Hilarij, ki je živel 200 let po sv. Mohoru. Tudi sv. Jelar imel je pomočnika dijakona Tacijana. Ko sta dolgo časa u Ogleju in po deželi neustrašljivo Kristov nauk oznanjala, zgrabijo ju l. 285 po Kristu in ju obglavijo pri Majnici pod Gorico. Takrat je vladal grozoviti in mogočni cesar Dijoklecijan. Ta je zapovedal novo, najstrašnejše preganjanje kristjanov po vsem svojem cesarstvu. Tudi u Ogleju

tekla je mučeniška kri u potokih. Pri bližnjem Sv. Kancijan u odsekali so glavo svetniku tega imena. V Trstu pa so mučili Oglejčana sv. Justa in ga s kamenjem obtežene-ga v morje vrgli.

Ali to so bila zadnja prizadevanja paganstva uničiti vedno mogočnejše naraščajoče kristjanstvo. Kakor ranjeni lev pred svojo smrtjo, tako je bilo tudi v srce zadeto paganstvo še jenkrat zbralo vso svojo silo, da bi zmlelo in strlo novo vero: ali vse zastonj. Cesar Konstantin, sin pobožne cesarice sv. Helene, premaga srečno s pomočjo kristjanskih vojakov vse svoje paganske nasprotnike in razglasi kristjanstvo za državno vero; t. j. da sme samo ona veljati po vsej njegovi državi. Konstantin ukaže, da se imajo nedelje posvečevati in cerkve zidati. Novim cerkvam podelil je mnogo posestev in od paganov zapuščenih hiš.

Ravno u tem duhu vladal je petdeset let pozneje cesar Teodozij. Tudi on si je prizadeval zatreti malikovalstvo. L. 389 zažuga sè smrtno kaznijo vsem krivovercem. Kdor se ni hotel dati kerstiti, preganjali so ga kot izdajalca in upornika proti deželnemu in cerkvenemu poglavarju. Tedaj pa so se razsuli poslednji paganski hramovi, zaprle krivoverske šole in obmolknili svečeniki, ki so poprej ljudstvu zvijačno prerokovali. Tudi u našem Ogleju posuli so takrat paganske hrame in razdrobili kipe malikov. Ali s tem je začelo tudi mesto razpadati in izgubilo je veliko svojih prebivalcev.

Kakor paganstvo, tako je bilo oslabelo tudi staroslavno rimsko cesarstvo. Na mesto krepkih, hrabrih in krepostnih prebivalcev stopil je bil nov slaboten, mehkužen in razuzdan zarod. Cesarska oblast se ni več spoštovala, nego plani vojaki, večinoma tuji mezdniki, odstavljalji in postavljali so svojevoljno cesarje. Kdor jim je več plačal ali obečal, tistega so oklicali za cesarja. Tako so delali vojaki u Rimu, in tako so jih posnemale posadke raznih pokrajin. Tako se je pogostoma pripetilo, da je vladalo po več cesarjev na jenkrat, učasi celo po šest in še več. Ker so se ti med seboj preganjali in vojskovali, nastopili so bili silno hudi časi za uboge podložne narode.

Zadnji mogočni cesar je bil že imenovani Teodozij. Po njegovi smrti propadalo je rimsko cesarstvo hitrim korakom.

Proti Teodozija oklicali so bili u Galiji (na sedanjem Francoskem) modroslovca Evgenija za cesarja. Bil je to trdovraten pagan in mislil zopet malikovalstvo pouzdigniti. Po zapadnih deželah rimskega cesarstva bilo je takrat Kristjanstvo manje razširjeno, nego po iztočnih. Zato je našel Evgeniji u Galiji mnogo slednikov. Vsi prijatelji malikovalstva pridružili so se mu in ga podpirali u borbi s Teodozijem. Evgenij zbere veliko vojsko u zapadnih deželah ter hiti proti iztoku nad Teodozija. Ali tudi ta ni miroval, nego uzdignil se je sé svojo vojsko in šel puntarju nasproti.

Bil je to za celo rimsko državo odločilen čas. Iztok in zapad pričakovala sta strahoma osodepolno bitko in njeni konec. In ta pomenljiva bitka odločila se je na naši zemlji. Naša dežela leži namreč prav na meji med iztokom in zapadom in zato so se u njej večkrat odločevali prepiri in nasprotja obeh stranij svetu.

Bilo je mesca septembra 1. 394 po Kristu, ko se srečato Teodozijeva in Evgenijeva vojska u vipavski dolini, blizu Ajdovščine. Z velikansko silo in nepopisljivo srditostjo udarita vojski jedna na drugo. Uname se krvav boj in mersarsko klanje. Nobeden ne misli na svoj život, na svojo domovino in svoje drage. Kakor jeklo trdi delijo vojaki rane na vse strani in sè zaničevanjem smrti sprejemajo jih od svojih nasprotnikov. Tako so se bili celi dan in še le temna noč pomirila je obe vojski. Puntarska vojska bila je močnejša nego Teodozijeva in hvalila se je, da je ona zmagala.

Ali Teodozijeva vojska ni hotela tega priznati, nego ponovila je drugi dan krvavi ples. Ali tudi drugi dan so puntarji vse svoje sile napenjali in cesarski vojski je šlo zelo trdo. Ali tedaj se je nebo samo odločilo za pravično stvar. Uzdignila se je najenkrat strašna burja in začela dihati puntarjem u obraz. Njih strelice (pušice) so popadale na tla, prej nego so dosegle cesarske. Tim pa je pihala burja u hrbet in nosila njih strelice še hitrejše u vrste sovražnikov. Uzdignil se je tudi velik prah in pokrila vsa Evgenijevo vojsko tako, da ni nič videla in se ni mogla dalje vojskovati. Tako so bili vsi puntarji pobiti in med njimi tudi sam Evgenij (6. septembra 394). — Kristjanstvo pa je od tedaj popolnoma zmagalo nad malikovalstvom.

VI. Atila, hunski kralj.

Štiri sto let po Kristu začelo je bilo hudo vreti med vsemi iztočnimi in severnimi narodi. Polastil se jih je nek nemir, neka želja po spremembi. Njih stara bivališča postala so jim pretesna in preslaba: želeli so si novih, boljših. Slišali so o lepih, rodovitnih in gorkih južnih deželah ter sklenili so poiskati jih in prisvojiti sijih. Tako je nastalo po deželah na drugi strani Dunava neprenehljivo gibanje in pomikanje, ki se u zgodovini imenuje „preselovanje narodov“. Od severa so pritiskala nemška ljudstva, od izтока pa mongolska. Vse je sililo proti jugozahodu, zlasti proti lepi Italiji.

Ker pa leži naša dežela ravno na urodu v Italijo, zato je bilo ravno pri nas največe stiskanje in trenje. Najpreje prihruli so bili nemški zahodni Goti, premagali rimsko vojsko pri Timavi, posedli Italijo in skušali utemeljiti u njej svoje kraljestvo. Kmalu za njimi prigromeli so divji Huni, mongolskega plemena. Ti so bili grdo in zelo sirovo ljudstvo, ki je noč in dan preživelo na svojih, malih, iskrik konjih. Obledenjeno je bilo z neustrojenimi kožami in nosilo zelo okorne črevlje, tako, da se je le s težavo peš premikalo. Jedlo je sirovo meso, tudi konjsko, in pilo kri ubitih živalij. Huni so bili tako strašni in grozoviti, da so takrat celo omikani ljudje dvomili, ali so to ljudje človeškega, ali peklenškega rodu. Sploh se je mislilo in verovalo, da jih je Bog poslal za kaznen pregrešnemu človeštvu.

Kralj temu ljudstvu je bil grozoviti Atila, velik čokast mož strašanskega pogleda. Njegovo največe veselje je bilo prelivanje ljudske krvi. Namenil si je bil človeški rod z mečem in ognjem izkoreniti in zato je samega sebe imenoval „šibo božjo.“ In to ime je on tudi popolnoma zaslužil, ker kamor je prišel, pomoril, požgal in razdril je vse, kar je našel. Njegov tabor in bivališče bil je u sredi velike ogerske nižave. Od tam je planil zdaj na to, zdaj na drugo stran morit in ropat. L. 451 uzdignil se je bil sè svojo velikansko vojsko ob Dunavu nanzgor, čez Nemško in pridrl u Galijo, kjer je mislil popolnoma zmleti rimsko vojsko. Ali kristjanski narodi se uzdignejo in sè združenimi močmi po-

tolčejo splošnega sovražnika, da se je moral osramoten zopet vrniti na Ogersko.

Ali to ga ni čisto nič ostrašilo. Kmalu zbere novo vojsko in ž njo dere naslednjega leta proti Italiji. Čez dole-nje Štajersko in potem čez Kranjsko in Hrušico prigrumi po stari cesti u vipavsko dolino in se razlije kakor strašna povodenj čez goriško-frijulsko ravnino. Potoki krvi in goreča poslopja kazali so pot, po kateri so se valile njegove brezštevilne trume. Pred njim je bežalo prestrašeno ljudstvo ali u gore, ali u trdna mesta, ali pa na bližnje lagunske otoke, zlasti na Grad pod Oglejem. Tudi patrijarh s cerkvenimi zakladi je bežal tja.

Tako se je približal Atila Ogleju. Mesto je bilo za takrat dosta dobro utrjeno in ko se je zvedel prihod Hunov zboljšali so u naglici mestne zidove, zbrali lepo število vojakov in nakopičili mnogo živeža, da bi se lahko dolgo časa branili. Da bi jih pri brambi nič ne oviralo in tudi živeža po nepotrebnem ne porabili, poslali so vse otroke, žene in za orožje nesposobne starčke na Grad. Atila je sprevidel, da ne bode z lepa mogoče uzeti dobro utrjeno in hrabro branjeno mesto. Sklenil je je tore oblegati in morda tako izstradati, da se bode moralo nazadnje od lakote predati. Vedel je tudi, da njegovi Huni ne znaje trdnjav naskakati in da nemajo priprav za rušiti zidove in napravljati u nje predore. Zato ga je močno skrbelo, kako bode obleganje končalo.

In zares, posadka oglejska se je hrabro držala in ni hotela nič slišati o predaji. Tako se je vleklo obleganje od meseca do meseca. Huni so začeli že mrmrati in od Atila zahtevati, naj jih pelje naprej, ker oglejsko okolico so bili že popolnoma oplenili in neso več naši živeža u njej. Atila si ni znal pomagati in začel se je pripravljati na odhod. Ko pa nekega jutra okoli mesta jezdi, zagleda ptico čapljo, kako zapušča svoje gnezdo na nekem stolpu mestnega ozidja in nosi svoje mladiče na drugo varnejše mesto. Atila pokliče brž svoje vojake in jim pokaže ta prizor. Zvito jim pojasnuje, da se bode mesto izvestno u kratkem času predalo, ker ga že ptice zapuščajo sluteč bližnjo nevarnost. Babjeverni Huni so mu hitro verovali in sklenili ostati ter mesto prisiliti na

predajo. Ponovili so z večjo silo naskok na mestno ozidje. Kmalu so zapazili, da se je posul jeden del ravno tistega stolpa, s kterega je bila čaplja svoje mladiče odnesla. Tako je nastala poklina u ozidju. Huni so ta dogodek hitro porabili in udarili z vso močjo na poškodovani stolp. Kljub vseh hrabrosti Oglejčani neso mogli ubraniti, da bi Huni ne posedli onega stolpa. Skozi vanj pridere sovražnik u mesto in zmaga u kratkem ves odpor.

Sedaj je odbila Ogleju strašna, grozopolna ura. Huni so pomorili in poklali vse prebivalce, ktere so mogli deseči. Pravijo, da je takrat sedemintrideset tisuč ljudij poginilo pod hunskim mečem. Ko je bilo vse pomorjeno, tedaj so oropali in opleni vse cerkve, palače in hiše. Ali tudi to še ni zadostovalo živinskim krvoločnežem. Ko neso imeli nič več opleniti, zažgali so mesto na vseh štirih straneh in potem odšli dalje proti Italiji. U Ogleju pa je ogenj hudo razsajal in večer tistega osodepolnega dneva bil je s krvavo zarjo razsvetljen. Nekdaj tako slavno mesto bilo je sedaj le kup kamenja in pepela, iz kterega se je gosti dim valil.

Res je, da so se nekteri prebivalci povrnili in zopet poiskali svoja bivališča. Tudi patrijarh in duhovščina so se vrnili z Grada. U kratkem času so zopet popravili manj poškodovane hiše in cerkve. Zdelo se je celo, da se vzdigne novo mesto iz starih razvalin. Ali časi so bili prenevarni in prenemirni. Malokdo si je upal stanovati u odprtem mestu brez zidov. Mnogi so se rajše podali na lagunske otoke in utemeljili novo mesto, t. j. slavne Benetke.

Dalje prih.

Krajepis.

Konec.

Učitelj poišče mesto, kjer je precej trave. Na tem — le prostoru (1 □ m n. pr.) izraste na leto toliko trave, da bi se jare enkrat do sitega napaslo. Kaj pa je tukaj? Zakaj je ta prostorček gol? — Prav! Kamen zabranjuje travi da ne more rasti. Učitelj izruje kamen in ga položi na ste-

no (peč). Ali bo zdaj na tem mestu trava rastla? — Glejte otroci, koliko kamenja, ki bi se dalo lahko odstraniti, pokriva plodno zemljo. V spomin današnjega dne potrebiti hočemo vrh tega hribčka, da leto osorej vidimo kako bo tukaj. Le pridno na delo! V $\frac{1}{4}$ uri imel bo ta prostor vse drugo prijazno lice. Zdaj pa, ko je vse v redu, zapojmo eno. Ali znate še ono pesem o dokončanem delu? Zapojmo jo! Zapojmo še cesarsko! Zdaj pa je čas da gremo domov. Jutri pridete o navadni uri v šolo. V kratkem imeli bomo več dni počitnice. Napišite mi prav na kratkem kaj ste danes videli in slišali do ... t. m.

8. Druge občinske oblastnije.

Učitelj: Kaj je obzorje? — Kedaj vidimo več obzorje? S Trstelja, Nanosa, Čavnja imeli bi še več obzorje nego z vrh hriba I. Da, videli bi druge še mnogo više gore, velike doline, mnogo več vasi, mest in trgov. Kje smo prvič zapeli? Kje še? — Kaj ima vsak hrib? Kaj je dolina? — Kaj planota? — Otroci, na tem mestu se zbiramo da se učimo. Tudi za nas skrbè drugi, da imamo čedno sobo in snažno opravo, da si po zimi kurimo itd. Da pridno hodite v šolo, da se učite z mladih nog pokorni biti, da je šola dobro uredjena — skrbi krajni šolski svet. Udje tega sveta so: (Učitelj jih navede). Ti gospodarji opravljajo to častno službo iz ljubezni do vas; oni skrbé, da boste enkrat pametni, pošteni in prida ljudje pa dobri kristjani. Oni so vaši glavarji in kot take ste dolžni jih spoštovati, jih vbo-gati in ljubiti; oni so vaši duhovni očetje.

Kam hodimo ob nedeljah in praznikih? — Kedo sme v cerkev? — Da, vsak občanar sme v cerkev, je tedaj občinska. Kedo skrbi za cerkev — Kedo jo popravlja — Kedo nakupuje potrebnega za-njo? — Občanarji tedaj skrbijo za cerkev — oskrbuje jo pa dušni pastir (župnik, vikarij) z dvema ključarjema. Ti so cerkveni predstojniki ali cerkveno oskrbnništvo.

Ktere domače oblastnije imamo? — Prav! Županstvo, krajni šolski svet in cerkveno oskrbnništvo. Za ktere vasi skrbi naše županstvo? — Kako pravimo vsem tem vasem

združenim pod enim županstvom? — Prav, občina. Za katero šolo skrbi naš krajni šolski svet? — Vse vasi iz katerih obiskujete to šolo — so šolska občina. Cerkvena občina so vse vasi naše županije.

9. Pridelki. Obrtniki.

Kaj dela tvoj oče? — A! Kaj pa tvoj? — B! Kaj tvoj? — C! Prav! Očetje A, B, C . . . obdelujejo polje. Ali dela tudi tvoj oče na polji? D! Pa tvoj? E! Moj oče kuje železo. Kaj pa tvoj? — F! Moj pa šiva obleko. Sklep: Kaj so tedaj naši občinarji? Kaj so pa občinarji vaše vasi? — Kaj vaše? Kterih pridelkov se najbolj veselé kmetje? — Zakaj vina, pšenice, svile? — Kterih pridelkov pridelujemo še na našem polji? Prav! Koruze, ajde, ječmena, krompirja, repe, zelja, graha, fižola Česa se še posebno vesele kmetje? — Sadja. Zakaj? — To, kar kmetje pridelajo na polji, v vrtu, na senožetih, travnikih so pridelki. Ploščice na klop! Napišite pridelke naših krajev!

Iz žita melje mlinar moko; iz moke peče pek kruh. Stroj izdeluje kože v usnje in podplate, črevljar pa napravlja iz te snovi obuvalo. Kaj dela kovač — ključavničar? — Kaj dela kamnar Kedo še izdeluje (preobrača) reči v reč? — Kaj so tedaj mlinar, pek, kovač, kolar, mizar . . .? — Prav, ti so rokodelci. Kaj delajo? — Prav! Oni izdelujejo pridelke v drugo blago. Kaj je žito, koža, svila, železo, les . . .? To so tedaj stvari (pridelki). Moka, kruh, usnje, podplati, črevlji, verige, stoli, mize so pa reči ali izdelki. Rokodelci izdelujejo iz stvari druge reči. Rokodelcem pravimo tudi obrtniki. Naštej obrtnike ki nam napravlajo živež? — Kteri obrtniki nam stavijo hiše? Kteri izdelujejo obleko? —

10. Kupčija.

Pri nas dobé se razun onih pridelkov, katere smo zadnjič našteji še drugi, katerih nismo omenili. Kedo ve, kateri? — Prav! Pri nas rastejo koprivnice, katere ljudje skupujejo

za lep denar. Kaj še nabirajo in sušijo po leti? (Roj ali ruj). Kam je šla tvoja mati včeraj? — Po kaj je šla v Trst? — Ali je šla še ktera druga žena ž njo? — O — da, šlo jih je več. Ali gredo pogostoma v Trst? — Koliko mleka je nesla tvoja mati? — Koliko pa tvoja! M! Ali imate delavke? Koliko jim plačate na dan? — Zdaj pa računimo! V Trst je nesla mati 10 lit. mleka, proda ga po 10 kr.; koliko skupi zanj? — Da je prišla za časa v Trst, morala je od doma že ob treh zjutraj. Vrnila se je ob treh popoldne. Ali je potem še kaj delala doma? — Da, prav malo, ker je bila zelo trudna. Ti pa si morala varovati male brate in si zamudila šolo. Za mleko je prejela mati 1 gol. Od tega dnara je potrošila 16 kr. za kruh, katerega je polovico sama pojedla, nekaj pa za kavo in sladkor. Domov je prinesla 45 kr. Denimo da bi bila ona doma ostala pa delala na polji, prislužila bi si 40 kr. Za mleko je prejela le 60 kr., ker 40 kr. je morala odrajtati delalki ki je namesto nje delala na polji. Po čim ji pride lit. mleka? — V drugih vaseh na Krasu namolzejo tudi veliko mleka in vendar ne zahajajo tako pogostoma v Trst. Raje prodajo je doma po nižji ceni pa delajo pridno na polju; le nekteri nosijo dan dnevu mleko v Trst.

Rekli smo da je mati kupila v Trstu kruha, sladkorja, kave. Kaj se še kupuje tam? V Trstu se prodaja različnega blaga. Ljudem, kateri skupujejo in prodajejo, pravimo trgovci; oni trgujejo. Kedo še prodaja? — Prav! Tudi obrtniki prodajajo njih izdelke. Ktere obrtnike imamo v naši vasi? — Ali imamo v naši vasi tudi katerega trgovca? — Ali dobimo v naši vasi vsega, česar potrebujemo? — Zakaj ne? — Pri nas je malo obrtnikov. Zato pravimo, da ni razvita obrtnija v naših krajih.

V naši vasi je več krčmarjev. Ali so ti obrtniki? — Zakaj so tudi oni obrtniki? — V krčmo zahajajo popotui. Domačim po krčmah posedati ni lepo.

11. Kako seznaniti otroke sè zemljevidom.

Učitelj razgrne zemljevid Goriške na tla. Obrne ga proti severju — otroci pa se postavijo na jug. Glejte,

to je podobno našim risarijam. Kaj zapazimo na tem — le papirju? — Da, veliko črnih pik. To so znamenja za vasi. Dalje zapazite krive črte ki se vlečejo skozi pike — to so ceste. Vidimo tudi zelenkasta mesta — to je viseč svet ali hribovje. Občinske meje so zaznamovane s točkastimi črtami.

Učitelj pokaže domačo vas na papirju. Pokaži našo vas! Ktera vas leži na sever? Poišči jo na papirju! Ktera leži na jug? — Pokaži kako gre cesta iz vasi L v Z proti jugu. Skozi ktere vasi gre? Kako pelje cesta iz vasi M v N i. t. d.? Pokaži kje visi svet? — Na kateri roki je proti izhodu, na kateri proti zahodu — proti severju? — Pokaži še ti! Otroci, vselej ko bodele imeli ta papir pred seboj morete si misliti: na desno izhod, na levo zahod, spredaj sever, proti sebi poludne. Ponovi! G!

Učitelj obesi papir na steno. Ali se je njegova lega spremenila? Kje je zdaj sever, kje jug, kje izhod . . . ? Učitelj opozori učence še na druga znamenja na papirju. Tukaj vidite veliko malih zavitih črt. Te pomenjajo, da je ondoti svet gol in kamenit. Tu na piki vidite majhen križec. To pomenja, da je v vasi župnijska — vikarjatska cerkev. Kaj vidimo toraj na tem papirju? — Prav! Vidimo zaznamovane vasi, ceste, hribe, kamenit svet . . . in to vse kakor je v resnici. To je toraj podoba sveta. Na tem papirju vidimo podobo naše zemlje — pravimo mu zategadel — zemljevid. Kaj je to? — Na zemljevidu vidimo točke. Ali so te vse enako velike? — Pokaži dve enaki — dve različni! (To naj pokaže učenec na točkah, ki mu pred očijo znane vasi). Točke so tim večje, kolikor večjo vas zaznamujejo. Zakaj so točke različne? — Tukaj vidite pa prav male točke. To so male vasi. Male ničle — so pa selišča.

12. Poti.

Pot iz vasi V v R. je ozka in ne prav gladka. Popravljajo jo občinarji naše županije. Je toraj občinska. Na zemljevidu je ta pot narisana s prav drobno črto. Enako je zaznamovana pot iz vasi S v B. Tudi ta je občinska. Kedo popravlja to pot? —

Pot iz vasi I proti jugu je pa gladka in precej ravna.

Po njej hodijo in vozijo domači pa tudi ljudje iz daljnih krajev. To pot rabijo sosebno ljudje bližnjih županij. Da se plačajo stroški za vzdrževanje te poti je treba denarja. Denar pa skladajo občinarji cele okolice. Ta cesta je skladovna. Glejte, tukaj je narisana. Kako? E! Ta cesta tukaj je tudi skladovna. Ta tudi. Kaj je pa ta (kazaje na drugo skladovno cesto)? — Zakaj pravimo tem skladovna cesta? —

Kteri poti pravimo občinska — kteri skladovna? — Kedo popravlja občinske poti? — Kedo skladovne ceste? — Kedo ukaže popravljati občinsko pot? — Prav! Župan, po sklepu starešinstva. Kedo ukaže pa popravljati skladovno cesto? G! Naj vam povem. Vsi župani ene okolice si zberejo sedem gospodarjev. Ti izmed sebe načelnika. Teh sedem gospodarjev je cestni odbor, ki določujejo kedaj in kako se ima popraviti ta ali ona skladovna cesta. Načelnik pa izpelje sklepe in plačuje delavce z denarji, ki jih vsi občinarji okolice skladajo. Kaj je cestni odbor? — Kedo ga postavi? Kteri gospodarji so v našem cestnem odboru? — Kedo je načelnik? —

Glejte, tukaj vidimo pa dve paralelni črti. To je pa državna cesta. To cesto vzdržuje država. Cesta je široka, ravna in gladka.

Tukaj pa vidimo debelo črto — semtertje z naslonjenimi pikami — to je železnica. Železnica ima vtrjene tire t. j. močne železne droge, po katerih drdra voz. Vozov pa pripnejo celo rajdo eden drugemu — to zovemo železnocestni vlak. Ena sama mašina vleče vse skupaj naprej. Tam kjer vlak obstoji, da eni izstopijo drugi pa vstopijo, je postaja. N. pr. . . .

Koliko vrst poti imamo? — Kaj je skladovna cesta, kaj občinska pot? Kaj je državna cesta — kaj železnica? Po kateri poti smo šli na hribček P? — Prav! Po kolovozu in potem po stezi. Kako so zaznamovane občinske poti — kako skladovne in državne ceste? Kako železnice? —

13. Tla. Meje.

Uč.: Kaj je to? N! — Kaj značijo nam pike na zemljevidu? — Prav! Kažejo nam vasi, trge in mesta. Ali so

vse vasi z enako piko zaznamovane? — Zakaj z različnimi? — Kaj vidimo na nekterih pikah? — Kaj pomenja križec? — Zraven vasi, kaj vidite še na zemljevidu? — Prav! Ali so vsi poti enaki? — Kaj je steza — kaj kolo-voz — kaj občinska, skladovna, državna cesta? — Kaj je železnica? — Pokaži občinsko cesto! skladovno, državno cesto! Pokaži železnico! Kaj je razpotje? — Kaj je postaja? —

Kedo skrbi za občinsko cesto? — Kedo za skladovno — kedo za državno? — Kaj je cestni odbor? — Kedo ga voli? —

Po razni nadmorski visokosti se suha zemlja loči v nižavje in višavje. Kako je zaznamovano višavje ali visok svet (hribje in gore)? — Kako nižavje ali nizek svet (ravnina)?

Kaj pomenjajo drobne točkaste črte na zemljevidu? — Prav! One nam značijo občinske meje. Te tukaj so meja občine I. Tukaj se vleče druga meja. Ta obdaja več vasi. Točke so znatniše od onih ki obdajajo posamne občine. Te mejijo naše glavarstvo. Kakor ima več vasi enega župana, tako je več županij združenih v eno glavarstvo. Naše glavarstvo se imenuje Sežansko, ker naš glavar biva v Sežani. Pozor! Omejim naše glavarstvo. (Učitelj potegne palico po meji glavarstva). To naj ponovi več učencev. To obstaja iz 27 županij.

Naša enolična planota je po večem gola in rastlin kaj vboga. Kakoršen vidite svet okoli naših vasi, takošen je skoraj po vsem glavarstvu. Vasi obdaja precej rodoviten svet, zatim so na okoli senožeti s pašniki in grižami. Vendar je precej lep svet (učitelj kaže) okoli Tomaja, Škerbine in Kostanjevice. Zelo pusta je Nabrežinska okolica, dalje okoli Komna in Vojščice.

Kakor vidite je površje zelo različno — nahaja se polno dolin in dolinic, malih planjav iznad katerih se vzdigujejo kupi kamenja ali pa skalnati vršaci in goli grebeni. Če prezremo male hribe, si mislimo celo glavarstvo kot visoko planoto ktera se znižuje od izhoda proti zahodu. Zato tudi, razločujemo gorenji in dolnji Kras. Obrobljena je ta planota z golimi pa precej visokimi hribi (Terstelj, Gaberk, Čuk...). Po sredi te planote se poteza cela vrsta hribov od

Rodika (Divače) do Germade. Najviše se vzdiguje „Žekanec“. Vštrit omenjenih hribov se vleče ozka dolina od Sežane do Brestovice. Tod gré železnica. Glavno postaje pri železnici so :

Divaška	450 ^m
Sežanska	355 ^m
Proseška	250 ^m
Nabrežinska	180 ^m nad morjem.

Očividen dokaz, da viši sret proti morju. Vas Divača je čez 300^m višje od Nabrežine.

Gmotni napredek pospešujejo umno izpeljane ceste. Teh je na Krasu mnogo. Na vse strani križema peljejo ceste tako, da iz vsake vasi gremo lahko v sosednjo. Železnica in vse imenitniše ceste držé v Trst. — Pozor ! Tukaj pelje železnica pod Gaberkom mimo Divače. Pri poslednjem kraju se odcepi ena proga ki pelje mimo Rodika v Istro — druga pa se vije proti Sežani, Proseku do Nabrežine in od tukaj proti Trstu. Čez Kras peljeti dve državni cesti v Trst. Ena mimo Nabrežine — druga skozi Štorje, Sežano, čez Opčine.

Ktere železnične postaje so v našem glavarstvu ? — Ktere skladovne ceste peljejo skozi našo županijo ? — Kam peljejo te ? — Po kateri državni (skladovni) cesti hodijo naši ljudje v Trst ? — Skozi ktere vasi ? — Kakošen svet je v našem glavarstvu ? — Kako imenujemo tak svet ? — Kako visi ta planota ? —

14. J a m e. V o d o v j e.

Učitelj naj ponovi ob kratkem o glavarstvu in o cestah. — Tukaj je občina Štjak. Ta občina je popolnoma odločena od kraške planote. Med Štjakom in Krasom je ozka pa globoka dolina (draga) — po njej teče Raša. Ta se ob deževnem vremenu močno naraste (hudournik). Raša goni več mlinov.

Odločen od velike kraške planote je tudi ta hribovit svet (učitelj pokaže). Med hribovi (brdi) vijo se potoki, kakor : Sušica (hudournik) in Padež. Ta del Krasa se imenuje Brkine (Bregine). V Štjaku in Brkinah ni več pustega in golega sveta. Po hribih (bregih) raste vinska trta ali je meja ali pa so lepe senožeti. Tod ob kranjsko-goriškej meji teče

velika voda (reka). Pravimo ji Reka. Ona teče skozi Škocijanski hrib pa zgine pod zemljo pri Škocijanski jami. Reka je tedaj ponikvenica ker se po daljšem teku izgubi v ponikvah, ter se na drugem več milj dolgem podzemeljskem teku — po neznanih temnih podzemeljskih strugah izliva v bližnje morje. Trdi se, da teče pod zemljo po ozki dolini za Žekancem. Pod Pliskovico (v dolini) se sliši bobnenje ali šumenje podzemeljske reke. Jameljčanje zajemajo v naravni votlini čisto studenčnico. Pri Števanu privre Reka kot močan veletok — imenom Timav. Že pri izviru je tako silna, da goni mline in nosi velike ladije po vsem teku.

Tudi Kras ima svoje tekoče vode. Tukaj (učitelj kaže) Reko — tu hudournik Rašo. Izvzemši teh ni po vsem Krasu drugih tekočih vodá. Dobé se sicer tu pa tam mali virčki, kakor v Kobdilji, pri Dobravljah (Tomaj) in Povirji, ki pa le malo vode dajó.

Kraško površje je skalnato ter ima na več krajih večjih in manjših razpoklin pa tudi zelo obširnih podzemeljskih jam. Največje znane jame so: Lokavška, Škocijanska, Pliskoviška in Sežanska. Drugih manjših jam je semtertje več, mnogo pa je razpoklin — vidljivih in nevidljivih. Skozi te se ocaja deževnica, pa tudi mnogo rodovitne zemlje se malo po malem zgublja vanje. Površje se po vsakem dežju hitro posuši — pa tudi na njivah je zapaziti po vsakem dežju manj zemlje. Kraševci morajo tedaj leto za letom zemljo na njih njive napeljavati, drugače postalo bi njih polje preplitvo in o suši bi žitne rastline ne rastle.

15. P o d n e b j e.

Na Krasu pade čez leto dovolj dežja, ali ker je planota podobna okameneli gobi in zelo prodirnata, se precej vsa voda posuši. Prav težko začne deževati — sosebno po letu — po goličavi; (obrasten del Krasa dobiva primeroma več dežja). Sušo prevzročujeta burja in poletna vročina.

Zima je prijetna, ako je vreme tiho. Močno znižuje temperaturo burja, ki v teh krajih posebno hude razsaja. Snega zapade malo in hitro skopni. Prijetno na Krasu je spomladi in jeseni.

Zrak je po vsem Krasu zdrav. Temu so dokaz trdni

in zdravi kraški prebivalci. V obče je gorenji Kras mnogo hladnej nego dolnji.

Deževnica je edina voda na Krasu. Deževnico pijejo, ž njo si kuhajo jedila; ž njo se umivajo in perejo. Skoraj na vsakem dvorišči nahaja se vodnjak. V posebnih grapah — kalih — napajajo živino. Voda je kalna, smradljiva in bolj gnojenici podobna.

Pokaži tekoče vode našega glavarstva! — Od kod pri-teka Reka? — Kje se izgubi? — Kod so še mali viri na Krasu? — Kakošno vodo pijejo Kraševci? — Kako so kraška tla? — Zakaj napeljujejo zemljo na njive? — Kje so velike jame? Po katerem delu Krasa vname se hujša suša?

IX.

Načelnik vsemu glavarstvu je g. okrajni glavar, ki biva in uraduje v Sežani. On je postavljen od presvitlega cesarja. On skrbi za mir in red v vseh občinah. V njegovo področje spada tudi nadzorovanje županov, da ti v smislu postav delujejo — Ta gospod je tudi predsednik okrajnemu šolskemu svetu. Okrajno šolsko svetovalstvo obstaja navadno: a) iz okrajnega glavarja kakor prvosednika; b) iz enega duhovnika; c) iz dveh zastopnikov učiteljev in d) iz dveh od deželnega odbora izvoljenih udov kakor zastopnikov prebivalcev šolskega okraja. Njegova posebna naloga je: da preskrbuje šole s potrebnim, da imenuje učitelje ter gleda na to, da otroci pridno obiskujejo šolo pa da se spodobno vedejo.

Okrajni glavar ima več gospodov ki mu pomagajo uradovati. Pravimo jim uradniki in hiša, kjer pišejo imenuje se uradnja. V področje okrajnega glavarja spada žandarmarija. Žandarmi čujejo, da se ukazi in naredbe okrajne oblastnije izvršujejo; dalje skrbje za red in varstvo da se nikomur krivica ne godi. G. glavar, njegovi uradniki in žandarmi so naši dobrotniki, ker oni skrbé, da se ohranjuje red in pokoj, varnost življenja in imenja, ter da se izpolnjujejo zakoni in povelja deželnega oblastnika; le poreden malopridnež se jih ima bati. Okrajnega glavarja dolžni smo visoko spoštovati in ga udano vbogati kajti on je namestnik presvitlega cesarja. —

V našem glavarstvu imamo tudi dva sedeža okrajne sodnije in sicer v Sežani in v Komnu. Sodniki skrbè za varnost življenja in imenja; oni primorajo brezvestnega dolžnika, da povrne svoj dolg. Oni tudi kaznujejo hudobneže in so nedolžnim zagovorniki. Tudi g. okrajni sodnik ima več uradnikov v svojim področji. Hiša, kjer uraduje okrajni sodnik in njegovi uradniki, imenuje se c. kr. okrajna sodnija.

V Komnu in Sežani imamo dva c. kr. davkarja. Ona sprejemata cesarski davek a zraven tega tudi davek za skladovne ceste in za šole pa deželne in občinske naklade. Tudi c. kr. davkar ima po potrebi več pomagačev — uradnikov.

Okrajna glavarstva, sodišča in davkarije so cesarsko-kraljeve, ker so postavljene od presvitlega cesarja.

Vsak občanar je ud cerkvene občine. Predstojnik vsakej cerkvenej občini je duhovnik. On skrbi za naš dušni blagor, uči otroke in odrastle katolški nauk, deli sv. zakramente ter nas vodi k bogoljubnemu življenju. Več občin združenih skupaj ima svojega višjega duhovnega oblastnika. Temu duhovnemu oblastniku pravimo dekan. Naš č. g. dekan je v I. Vse občine našega glavarstva so razdeljene v štiri dekanije, in sicer: Devinska, Komenska, Tomajska in Skedenjska. Več občin združenih pod enega dekana imenuje se dekanija.

Na postajah so železnični uradniki. Oni skrbé da se promet in ljudje točno in varno prevažajo iz enega kraja v drugi. Od voznine za ljudi in blago dobivajo oni svojo plačo.

Z oddaljenimi ljudmi občujemo pismeno. Pisma se izročujejo poštarju ki preskrbi, da pride na določeno mesto in v prave roke. Pošte so velike državne naprave ki zelo pospešujejo gmotni promet in duševno občenje. V našem glavarstvu imamo poštne postaje v Divači, Sežani, Lokvi, Dutovljah, Štanjelu, Komnu, Kostanjevici in Nabrežini.

Kje je naša bližnja pošta; — Napišite sledeče: Kje je naše glavarstvo? — Kje naš okrajni šolski svet? — Kje so dekanije? Kje pošte? — Kje železnične postaje? —

X.

Učitelj pregleda izdelke, jih popravlja in dopolnjuje. V našem okraju je 28.000 ljudi, ki so skoro vsi katoličani in

Slovenci. Največ je kmetovalcev — le malo je obrtnikov in trgovcev. Če tudi zdravi na duhu, so Kraševci vendar zaostali v omiki. Od odrastlih jih še polovica ne zna niti brati niti pisati ne in to vsled pomankanja pravilno uravnanih šol. V tem obziru se je v novejšem času mnogo na bolje spremenilo. — Zdaj je na Krasu 24 rednih šol in 8 šol za silo. Otrok za šolo je 4120 — od teh obiskuje šolo blizo 2700. V obče so gorenji Kraševci bolj omikani nego dolnji.

XI.

Učitelj risa na šolsko tablo meje glavarstva — otroci za njim. Učitelj pregleda narise — tu pa tam popravi ustmeno. Ko je vse v redu nariše železnice, državne in skladovne ceste ki peljejo skozi glavarstvo. Dokončavši veli otrokom isto storiti — med tem pa naj učitelj pregleduje stroške risarije. Kaj smo narisali? — Kaj še? — Postavite tako-le zramnje (učitelj pokaže) pri Divači na železnici! To znamenje naj pomenja postajo. Tako pri Sežani in Nabrežini. Tudi blizo Proseka je mala postaja.

Najvažniša postaja je Nabrežinska potem Divaška. Zakaj? — Tudi postaja v Sežani je precej važna.

Zaznamujte kraje, kjer je pošta tako (učitelj pokaže). Zaznamujte z debelo piko Sežano pa podčrtajte jo dvakrat. Kaj je v tem kraju? — Prav! Sežana je najlepši kraj v našem glavarstvu. Prebivalcev šteje blizo 1200. V kraju je več trgovcev. Mesečni somnji. 4 razredna ljud. šola, telegraf, postaja, pošta... Povej še enkrat o Sežani!

Blizo Sežane je Lokev, precej velika vas živahni somnji — velika podzemeljska jama.

Proti jugu je Rodik — c. kr. drevesnica za pogozdovanje Krasa.

Tukaj je Tomaj sredi prijazne okolice in rodovitnega polja.

Dutovlje, velika vas, ravno na razpotju dveh skladovnih cest — pošta.

Štanjel, še zdaj obzidana vas na hribcu — pošta.

Komen — okoli 1000 prebivalcev. Kaj je v tem kraju? — V Komnu je tudi pošta, 4 razredna ljud. šola in

dekanija. Komenska okolica je gola in pusta, a pridni občinarji so ta kraj precej olepšali.

Kostanjevica — 800 ljudi ki se posebno pečajo s kupčijo na drobnem.

Tukaj je Brestovica — izdelujejo biče.

Blizo Nabrežine je več kamnolomov, v katerih dobi po več sto ljudi zaslužka. Obdelano kamenje se pošilja v Trst, na Dunaj, Pešto in dr. mesta. — Ribarstvo.

Druge vasi v glavarstvu so : Zvonik, Repentabor, Škrbina, Štjak, Rodik itd.

O p o m n j a. Na podlagi tega krajepisu osnuje si lahko vsak učitelj krajepis svoje okolice. Kakor določeno v učnih načrtih je obravnavati domači kraj z učenci 3. oziroma 4. šolskega leta. Pri tem je posebno gledati na zemljepisno terminologijo. Ta pouk pa najbolj uživljajo in povzdigujejo izleti. Pri tacih sprehodih skozi veliki muzej prirode, ktere vodi več učitelj, dobi učenec stoprav neki pregled črez vse, kar se je v šoli le posamezno in brez dovoljne zveze obravnavalo. Tu ima učitelj priliko tudi od takih stvari se razgovarjati, katerih bi sicer v šoli nikdar ne omenil. Majhne težave, ki jim nasprotujejo, dado se z dobro voljo lahko odstraniti.

Računstvo.

Povod tej kratkej razpravi so mi dale razne učbe ktere sem imel priliko opazovati pri lanskih in letošnjih učiteljskih shodih. Poduku v računstvu sta cilj in namen zelo mnogovrstna. Mnogovrstne so tudi metode, po katerih je moči ta smoter doseči. Vendar bodi učitelju mari, da se one metode poprime, ktera po najložjej in najgotovejši poti do cilja privede. Natančen nakaz k poduku v računstvu za vsako stopinjo ljudske šole najde učitelj v vseh novejših metodičnih računicah. V ljudskeji šoli imajo taki navodi še veliko večjo pomembo — učitelj se mora v tem slučaju strogo držati šolske knjige, ker tukaj mu ni mogoče odletavati in se raz-

prostranjati. Tim došledniše sme se to tirjati, ako so šolske knjige res metodične tedaj posnemanja vredne. Poglejmo Močnikove nakaze k računicam. V njih nahajamo prebogato zbirko zanimljivih nalog učenčevej starosti in zmožnosti primernih. Po njih doseže učitelj poleg gotovega in nezgubljivega razuma o stvari prej isto urnost, kakor po zastareli navadi, ko so se morali učenci po množivni tablici „enkrat eden“ na pamet učiti.

Nauk v računstvu ima buditi in razvijati učenčevo zmožnost ter podati mu ima one znanosti, po katerih se za dejansko življenje pripravi in izuri. Nij ga skoraj dneva v življenji odrastlega človeka, da bi znanje tega predmeta ne upotreboval. V vsakem stanu in pri vseh opravilih je znanje računstva neobhodno potrebno. Po vsej pravici je tedaj temu predmetu poleg jezikoslovja največ ur odmerjenih.

Splošno vodilo pri tem bodi sledeče:

1.) Pri številnih vajah do 10 mora učitelj pri svojih učencih prej temelj postaviti t. j. razloži naj poprej pojem števila, potem izobrazuje in goji naj zmožnost njegovo, da število prav razumi in da si predstavljena števila zapomni. Gojiti se mora tedaj njegova številna moč. Za pojasnjevanje in nazornost zadostujejo na prvej stopinji popolnoma prsti ali črte na tabli — vendar se morejo že tudi navadni številni stroji z uspehom rabiti. Ko so učenci na prvej stopinji v številnem prostoru do 10 temeljito izvežbani, preidi koj na sestavljena števila do 100. Ker so številni prostori od 10 naprej do sto teoretično in praktično enako imenitni, ni neobhodno potrebno, da se prej številni prostor do 20 tvori in pretresuje. Vendar če čas in razmere to dopuščajo je to opravilo zelo koristno in uspeh tem gotovejši.

2.) Pravil pri pouku v računstvu naj učitelj nikdar ne narekuje, marveč učenci naj si sami ta poiščejo. Učitelj mora v vsakem novem slučaju učence napeljavati in primorati, da sami najdejo in določijo, kako bi se praktična naloga prav rešila. Začetnikom nikar ne pravi tehničnih izrazov za števila, ker to bi jim bilo le v kvar. Zvezo posamnih računskih opravil pa morajo že učenci na prvi stopinji razumeti. To učitelj doseže, ako računi začetka z raznimi vidnimi stvarmi, kakor so n. pr. krogle, kamenčki, kocke, črte, pike, prsti

i. t. d. Na prvi stopinji poduka moramo imenovana števila prej obravnavati kakor neimenovana, in ravno tako tudi praktične naloge za določene slučaje prej, kakor pa čisto številne naloge.

3.) Učitelj naj kolikor ta predmet dopušča mikavno podučuje, njegov nauk bodi živahen in krepek. V to svrho sučejo naj se naloge o stvareh, ki zadevajo njih mladeniški krog. Zastavlja naj jim pogosto take naloge, ki segajo v delokrog njihovih starišev, sosedoh, vaščanov i. t. d. Učitelj mora biti zbirčen, in dobro stori, ako se pri tem ne drži samo vpeljane računice. S tem postaja nauk čedalje bolj živahen in zanimiv, vzbuja veselje do stanu njihovih starišev, kterege se bodo pozneje sami poprijeli. Učitelj ki tako dela, postopa praktično — on uri in pripravlja učence za dejansko življenje. Dolzih in nerazumljivih vprašanj ne zastavlja učencem.

4.) Pri vsakej praktični nalogi o tem predmetu, naj učitelj vsako stvar prej pojasni, popiše in če mogoče tudi pokaže. Učenci morajo denar, meter, liter i. t. d. videti in utežne mere videti in v svoji roki potehtaviti. Tudi tukaj velja pravilo: popred stvar, potem pojem. Dalje naj jih sili, da se sami o teh izražajo in njih rabo in vrednost povedo.

5.) Računi pa naj se vedno prej na pamet in še le potem pismeno. Preden pismeno nalogo nastavi, naj se učitelj prej ustmeno razgovarja o stvari. Naloge naj bodo početkom lahke, pozneje pa imajo se vedno bolj dopolnjevati in težje postajati. Na vsakej stopinji naj učence toliko časa vadi, dok so razumeli in si dobro zapomnili. Ustmeno računstvo ima se skrbno gojiti in učitelj prestopi naj k pismenemu še le tedaj, ko so si učenci v prvem neko ročnost in gotovost zadobili. Premehanično in prehitro pismeno številenje ne pelje do cilja, ki ga stavijo nam učni načrti.

Tudi na jezik mora učitelj paziti pri računstvu. Nauk v računstvu je najbolj pripraven, da se otroci kratkega in jedernatega govora navadijo. Na to nekteri učitelji premalo gledajo. Med računanjem malo kedaj ustavi je otroka da bi se prepričali — so li otroci to tudi umeli. Tudi tukaj naj tirja vselej pravilnega odgovora. Pravilen jezik mnogo upljiva na učence, da reč tem bolje razumejo.

6.) Boljše učence naj učitelj slabejim v izgled stavi s tem, da si pridnejši pri že znanih načinih računstva sami kratke naloge izmišljujejo. Pri tem pa je paziti, da v nalogah rabljene vrednosti morajo dejanskim vrednostim vsaj nekoliko enake biti. Učitelj ki tako postopa doseže dvojen namen: prvi se na takov način utrjujejo v mišljenji in se vadijo umno razsojevati in sklepati a drugim služi to k vznenju samostalnosti in pridnosti.

7.) V prvih letih naj računijo učenci na svoje tablice, bodisi v šoli ali doma; zadnja leta pa naj ima vsak učenec za računstvo poseben zvezek, v katerega naj vpisuje naloge.

Pismeno računanje.

Poleg računanja na pamet, učiti ima ljudska šola tudi pismeno računanje. Na prvi stopinji poduka v računstvu so nam bile praktične naloge le sredstvo, da so postala račun-ska opravila učencem vidna in razumljiva, ali na sledečih stopinjah so pa naloge vedno bolj istinito praktične, ki kažejo in učijo, kako se mora računanje v posameznih slučajih človeškega življenja vporablja. Pismeno računanje je jako koristno. Ono utrdi otroku računanje na pamet; teže naloge, katere se večkrat celo ne dajo na pamet izračunati, reši je otrok pismeno brez vse težave. Otrok zadobi s tem, da naloge tudi pismeno izdeluje več veselje do predmeta. Pri obravnavanju metode, kako se na tablo račun, naj učitelj posebno na to gleda, da učenci ne posnemajo nastave mehanično ter da si ne zapomnijo na pamet samo nekatere dele opravila, in je le mehanično izpeljajo. Učenci morajo vsako ravnanje v računu prav razumeti — oni morajo razloge svojega početja poznati. — Zato pa je treba trdnega temelja, katerega ima učitelj že na prvi stopinji postaviti. — drugače bo ves njegov trud zastonj. Zategadel naj bi se na ljudskih šolah z nepopolno razredbo in z omejenim učilnim časom 1. računica skozi prve dve leti rabila. Več se ne da tirjati in to iz več tehtnih uzrokov. Pred vsem je si zapomniti, da 1. in 2. računica sti začetnici k nadaljevalnemu razvoju v računtvu.

Pisanje in poznavanje številck naj vadi učitelj kolikor mogoče nazorno in na lahko umevni račun. Pri vsakej šte-

vilki naj se delj časa mudi in je na vse mogoče načine pretre-
suje. Učenci se tako skoro nevedoma seznanijo se številom
in se je tudi lažje zapisati nauče. Pri tem naj jim pové, da
se število za reči ravno tako lahko pismeno zaznamuje ka-
kor z besedo. Za popolnejšo utrditev je vmestno, da se učen-
ci pri posrednem pouku števila vrstoma pisati učijo. S tem
pa nočem trditi, da bi se imelo s prva vsa števila napisati,
a potem še le računiti; ampak učiti se ima kakor nam me-
todične računice kažejo.

Ko so se učenci z glavnimi opravili računstva v krogu
prvih deset števil seznanili, je koristno, da se koj potem
nadaljuje se sestavljenjem števil viših redov. Pri tem povej
učencem, da se po vsaki desetici zopet z nova šteti začne,
da 10 je celota prvega višjega reda in da desetice do 100,
kot pojem za število drugega višjega reda, redno nadaljuje-
jo. Številni krog razširjen do 100 in njega dosetično sesta-
vo dá se predočiti na številnem stroju ali s pikami na šolski
deski. Izvrsten pripomoček k temeljitemu spoznanju števil
je dejanstvena predočba reči za število o katerem se razgo-
varjamo.

Pri obravnavi sestavljenih števil, naj učenci njegovo
vrednost vselej od jednic do desetič, od teh na stotice.... raz-
stavijo; povedo naj da jednice stoje na prvem, desetice na
drugem, stotice na tretjem mestu.... počenši od desne proti
levi. N. pr. Koliko jednic, desetic ima: 11, 12, 13? Dobro!
Da se ne pomotimo zapiši z besedo: 1 desetica 1 jedinica.
Zdaj pa izpusti besedi pa zapiši število: 11, 12, 13.... i. t. d.
Na enak način naj vadi učitelj zapisovati števila do 100.
Pri tem pa naj vedno vpraša po jednicah, — deseticah; —
kje stoje jednice, kje desetice? — Na katero mesto za-
pišemo jednice, na katero desetice? — Primer: Tukaj imaš
10 kr. Kolikokrat 10 kr. imaš? Mesto teh, koliko desetic
smeš vzeti? Ali imaš zraven desetic še katero jednico (kraj-
car)? Koliko desetic zapišeš? — Koliko jednic? — Tukaj
naj učitelj pove: da izrazimo nobeno jednico, pristavimo de-
setici na desno ničlo. Ravno tako ravnaj se števili: 20, 30
....100. Tako naj se s pogostim ponavljanjem toliko časa
vadi, dok ne znajo vsako število brez daljšega pomišljanja
povedati in zapisati.

Ko so otroci z desetiško sestavo do 100 dobro vtrjeni, nadaljaj koj se sestavljenjem števil do 1000. To delo nam ne bo mnogo težav prizadelo, ako učitelj zida na trdno podlago. Pišejo pa naj otroci števila vselej počenši z najvišjim mestom in ne naopak, ker to bi otroka pri zapisovanju sestavljenih števil iz več edinice višje vrste motilo.

Sestavljena števila iz dveh ali več višjih edinice, razdeliti je v oddelke po tri števila, tako da pridejo na vsak oddelek jednice, desetice in stotice enega višjega reda N. pr.

3. oddelek	2. oddelek	1. oddelek	V koliko oddelkov smo razdelili število 9 8 7 6 5 4 3 2 1?
milijoni	tisoči	stotice	
9 8 7	6 5 4	3 2 1	Vrednost posamnih števil računati se od desne proti levi. Kaj stoji v prvem oddelku? — (V prvem oddelku so stotice, v
· · ·	· · ·	· · ·	
· · j	· · j	· · jednice	
· d	· d	· desetice	
st.	st.	stotice	

drugem tisoči, v tretjem milijoni). Koliko števil ima vsak oddelek? — Kaj pomeni prva številka na desni v prvem oddelku? — Kaj druga — kaj tretja? — Imenuj vsoto prvega oddelka! — Enako postopaj pri drugem in tretjem oddelku. Dalje naj učenci v vsakem oddelku določijo razmerje poedinih mest. Umeje se, da take vaje imajo se pogosto ponavljati. Na zadnji stopinji naj učitelj števila narekuje, učenci pa naj je sami obravnavajo in zapisujejo. Ako se nam tudi začetkom zazdeva, da je napredek pri takem ravnanju zelo počasen, vendar pospešujejo take vaje razvoj vseh sodelujočih moči, posebno pa utrjujejo notranjo nazornost, razsodnost in sklepavnost.

Da zadobijo učenci tem večjo ročnost v pisavi sestavljenih števil, pišejo naj vselej prej stotice, potem desetice in jednice — tedaj vselej od najvišjega do najnižjega mesta vsakega oddelka. Tukaj je opozoriti učence, da ona mesta v posamnih oddelkih, ktera ne imenujemo, napolniti je z ničlami.

Slednjič gleda naj učitelj, da pišejo otroci števila v pravilni obliki in v spodobni daljavi bodisi v vodoravni ali navpični legi.

Dalje prih.

V kateri meri je ljudskemu učitelju jezikoznanstva treba?

Učitelj mora jezik, v katerem in kateri uči, dobro znati. To je stavek, ki se po nikakem ne dá izpodbiti. Mera dotičnega jezikoznanstva pa ima se strinjati sè smotri določenimi za stališče, na kojem gledé obsega in duha učnih snovi učitelj stoji. Če ni treba, da je jezikoslovec ali filolog v ožjem pomenu, treba pa gotovo pred vsem, da je trden v učnem jeziku (čemur Nemec pravi: „sprachfest“). Ta trdnost pa zahteva v svojo neobhodno podlogo oni znesek jezikoznanstva, ki je po mnogovrstnih potéh in vsled zvestih, trudopolno ponavljanih vaj prešel tako rekoč v kri in mozeg. Še le iz tega duhovega položja se rodi in vlada neomahljiva zavednost. Jezik pa — in na to je treba paziti — je le orodje, nikakor pa cilj sam sebi, kar je v nekem obziru le filologom, ki imajo iziskovati notrajne in zvonajne zakone kacega jezika, to je prave sledi oblik in miseljsko izrazovanjske pravilnosti, ki se značaju ali duhu dotičnega jezika pristojajo in edino prilega. Učitelj ima tedaj v svojih učencih gledé na sedajnost in prihodnost, to je gledé na prisvajanje tudi drugih predmetov in gledé na nadaljevalno izomiko dovršiti pripomoček v njegovi najvišji rabljivosti in ročnosti. Z obzirom na pota, po katerih najlože in naj gotovejše to doseči more vživa ali smel bi vživati tudi tukaj popolno svobodo — le da izkustva svoja in drugih za misleče izpoznanih strokovnjakov v posvet vzame.

Treba tedaj — to vsak vidi — da se je učitelj v jeziku sam dolgo, vstrajno in različno vadal, preden je začel učiti. Umeje se pa, da samo to, kar mu je šola podala o tem, ne more zadostovati; ker pičla šolska berila in slovnica pa profesorjeva razlaga, naj je tudi izvrstna bila, ne morejo nikakor še zaleči gledé na odličnost ponujajočega se namena. Treba tedaj, da se je šolski pripravnik kaj oziral in da se učitelj zvesto ozira po literarnih proizvodih. Naše slovstvo — da si še skromno — je pa že toliko, da si more marljiv bralec, ako čita s paznim duhom in stanovitnim namenom, zajeti zdravo, obilno in zakonito znanje našega jezika. Slovnica na sebi je merodajna v tem, kar zapopada kot zvest zapisnik jeziških zakonov; sama na sebi ni toraj velelna, ker je le posnetek iz jezika, ne pa ta iz nje, kakor se nekteri napak vedejo in slovnico kot samo nasebno znanstvo smatrajo. Jezik prav likati in izobraževati uči jezikoslovje ali jezikoznanstvo katerega si moremo prisvojiti z marljivim branjem jeziških umotvorov; slovnica pa obsega le pravila in postave, po katerih se jezik lika in izobraža. Obširna znanstvena slovnica se ve pa da prisvajanje pospešuje, zbuja zavednost in obrača pozor tje, kjer je najti kaj sorodnega v vspeh in vajo.

Čem bolj se občinarstvo razvija in javno življenje izpreminja, tem velélniša postaja človeku potreba, da si prisvoji svoj jezik v njegovih, rekel bi, mnogovrstnih izrazovanih prikaznih. Sedanji učenci bodo enkrat občinarji, eni v svetovalstvih delujoči, drugi pa sodelujoči v blagor občini. Povsod se zahteva primerno, zdatno in dostojno kretanje jezika. To je ena stran, druga je, da sedajni časni značaj tirja izomiko, ki se pa omogočuje edino in samo s popolnim kolikor možnim jezikonastvom kot dotičnim pripomočkom.

Učitelj kot šolnik mora gledé na razvoj jezika stati zmerom na vrhu istočasnega napredka, kojega pa on kot učitelj bodi le spočetnik da kot tak z vspehom deluje v šoli; ne pa kot iziskovalec ali strog učenjak. Šola mu bodi tudi v tem edino sukališče in naloga.

Slovenščino smatraj učitelj kot jezik v njenem naturnem razvijanju, kot organizem, ki ima vse potrebne pogoje v sebi za popoln razvitek; ona mu nikako ne bodi prehajalen ali za drug priviljajoči se jezik, kakor se tu pa tam, a zelo napečno sodi in ravna. Sintaksa mu bodi duh, ki jezik preveja; obilica besedí, rekov, govorin, sinonimov — naj mu bodo prikazni, v katerih se mnogovrstnost utelesuje — rekel bi — za vid in sluh človeškega mišljenja, kajti govor je glasno mišljenje. Besedišče, reki, govorine i. t. d. so obleka; oblike so niti in traki. Iz tega se jasno vidi, kaj se hitreje in lože, kaj pa z večjim trudom doseči more, in na kaj je treba v tem obziru v šoli poglobitno delovanje obračati.

Oblikarstvo je bolj konvelcijonalno, a tudi neomagljivega znanja vredno, v katerem pa vladaj ed in o s t. Bogato besedišče je potrebno v javnem življenju, vedah in umetnijah; reki in govorine (frazе), ki se nahajajo v že danem zakladu jezikovem so, reklo bi se lahko, metodični načini izrazovanja. Sintaksa je jezikov značaj in neizbrisljivo znamenje. Beseda sama ob sebi je mrtva in nedoločna; v zvezi z drugimi besedami še le oživi in postane znanivka naših misli in čutov.

Od ljudskega učitelja se ne more zahtevati, da je kot šolnik jezikoslovec ali strog filolog, pač pa mora stati na vrhu jezikovega napredka, kakoršen se očituje v istodobnem položji slovstvenem. Slovstvo mu bodi vir, iz kojega naj pridno zajema; slovnica mu bodi imenik, ki mu ima zajeto znanje urediti in utvrjati. Previsoko domišljevanje pa zadržuje v napredku, ovira vspeh v šoli, odstranjuje ali saj razhlajuje potrebno medučiteljsko kolegijalnost in odkritosrčnost, — tako domišljevanje pa provzročuje tudi večkrat slovnična pričkanja, ki so pogostoma ničeva in brezpotrebna. Naprej — a v skromnosti!

Dopisi.

IZ KOMNA NA KRASU. Glavni zbor. slov. učit. društva za Sežansko-Komenski okraj bil je 4. maja v Tomaju po že znanem redu. K zborovanju je prišlo 24 društvenikov.

Ad I. Točno po 10. uri otvori sejo g. predsednik Anton Leban z navadnim pozdravom poudarjajoč, da je komaj leto minulo od kar smo bili pri učiteljski konferenci v Tomaju zbrani. Takrat se je rodila misel, da si osnujemo učiteljsko društvo. Vsi smo to misel radostno pozdravili in vsak je gorko želel, da bi se društvo skoraj osnovalo. Ta želja se nam je kmala dopolnila. Društvo je pa komaj eno leto staro, tedaj še šibko in potrebno podpore. Podobno je mlademu detetu, ki v prvo poskuša spraviti se na noge. Prosi dalje, da bi vsi udje ostali krepki, čvrsti in zvesti podporniki društva, kakor so bili v preteklem letu. Zbrali smo se, da postavimo drugi kamen našemu društvu v podlago. Danes imamo vsled §. 27 naših statutov, glavni občni zbor.

Ad II. Gpdč. tajnica Štrukelj iz Komna prečita sporočilo o delovanju učit. društva v minulem letu. Društvo je imelo v preteklem letu štiri zборе; v teh so se vršila različna predavanja. (Glej „Šola“ IV. zvezek II. leto).

Ad III. G. blagajnik Jos. Hrovatin, nadučitelj v Sežani poročal je o društveni blagajnici. Povedal je, da šteje društvo 33 udov. Gotovine imamo sedaj v denarnici 26 gold. Trije pregledovalci računov so odobrili račune.

Ad IV. Razgovarjalo se je potem o prihodnjem društvenem delovanju. G. predsednik misli, da bi bilo dobro, da bi tudi letos društvo imelo kake štiri zборе. Ker so dnevi po zimi kratki in vreme večidel neugodno odloži naj se zborovanje na druge letne čase. Pravi dalje, da so bila predavanja v preteklem letu večinoma teoretična, sedaj — v prih. letu — naj se pa bolj gleda na praktične vaje — v šoli, t. j. učitelji naj dejanstveno pokažejo, kako ta ali oni predmet učé. Vrstili pa naj bi se tako, da bi nam enkrat mladi, drugikrat starejši pokazali kako v šoli postopajo. Tako naj bi eni od družih posnemali kar je posnemanja vredno. Ti nasveti so se vzprejeli. —

Ad V. Volil se je nov odbor. Pred volitvijo novega odbora pravi predsednik A. Leban, da on ne vzprejme več niti predsedništva niti odborništva, kajti dela ima itak zadosti. Pravi dalje, da ga veseli ker je prišlo društvo v pravi tir broječ 33 udov. Naj bi sedaj kdo drugi poskusil prevzeti društveno vodstvo. Voljen je bil na to sledeči odbor: G. Ant. Benigar, nadučitelj v Tomaju, predsednik; g. Ant. Koršić, učitelj v Komnu, podpredsednik; g. Janko Leban, učitelj v Lokvi, tajnik; g. Jos. Hrovatin, nadučitelj v Sežani, blagajnik; g. Ant. Benigar, nadučitelj v Tomaju, pevovodja.

Voljeni odborniki se zahvalijo za skazano jim čast — g. Ant. Leban odda predsedništvo Ant. Benigarju.

Ad VI. Referiral je potem Janko Leban: „o materinem jeziku in njega važnosti v ljud. šoli.“ — Spis je bil v istini v parfumi-rani slovenščini pisan in se je sploh nauzočim zelo dopadal, — kajti bil je teoretične kakor tudi praktične vsebine. — Mi bi želeli, da bi Janko Leban izvolil priobčiti ta spis v — „Šoli“. Naj bi tudi on pristopil v kolo Šolinih sodelateljev. — Janko Leban pravi, da naj se mladina vadi misli družih dobro razumeti; ona naj se nauči svoje lastne misli dobro — pismeno in ustmeno — izraziti. Da se to doseže je treba že v prvem šolskem letu gledati na to, da se „dijalekt“ iz šole izruva. — Mladina naj se počasoma privadi knji-ževnega jezika. Da se to že pri prvencih doseže je lepo sredstvo: „skupno izgovarjenje“, ker ono izgovarjenje mladini jezike razveže; lika govorjenje, da! bojazljivim pogum; obvarje otroke pred dol-gim časom, obdrži mladino pri predmetu itd. Mladina naj tedaj dospé do tega, da bode razumela, kar v materinem jeziku od dru-zih sliši, ali to kar drugi v materinem jeziku pišó! — Diesterweg pravi: „Eroberung der Schriftsprache ist und bleibt das Hauptziel des Unterrichtes in der Muttersprache“.

Ad VII. Praktičen poskus iz zgodovine je — izostal: pride pa drugo pot na vrsto. —

Ad VIII. Sprejel se je predlog, da bode društvo zborovalo prvi četrtek julija meseca v Lokvi. Na to je gosp. predsednik Be-nigar s primernimi besedami zborovanje zaključil. Bil je potem skupni obed v šols. poslopju. Pri zboru, kakor tudi pri obedu, bil je mej nami naš novi g. nadzornik Quantschnigg. A. L.

Šolski ogled.

C. kr. okrajni šolski svet je v svoji seji dne 10. junija t. l. ustanovil novo šolo v Dolu: spremenil šole za silo: v Lomu, Lo-kovecu, Levpi, Grabrijah, in Gradišči v redne. Šole v Podgori in Vertobji razširil v dvorazrednice — dalje Ločnik, Renče, Čerņiče, Šempas v trirazrednice pogojno, da se namestijo podučitelji v Bu-kovici, Batujah, Ozeljanu in Skriljah. Mesto šole za silo na Sred-njem, se vsnuje tu podružnica k Ročinjski šoli. Določilo se je da-lje s kakošnim osobjem se ima namestiti ustanovljene učit. službe

Ko bodo vsa ustanovljena mesta napolnena, šteló bo učitelj-stvo na Goriškem: 14 nadučiteljev, 37 učiteljev, 9 podučiteljev, 7 učiteljic in 4 podučiteljice.

V prihodnjem š. letu (188 $\frac{2}{3}$) namestili se bodo 4 učitelji in ena učiteljica.

PREGLED

ljudstva po omiki posneto po poslednjem številenci 31. decembra 1880.

Tersta, Goriškega in Istre.

Dežela	sodn. okraj, oziroma glavarst.	število ljudi	št. onih, ki zna pisati in brati		št. onih, ki zna brat		št. vseh, ki znajo brati m. in ž.	zna brati v %
			m.	ž.	m.	ž.		
Terst	mesto	74544	25861	23734	796	1676	52065	70
	predm.	58475	15960	13286	776	1023	31045	53
	okolica	11825	2698	1617	593	520	5428	48
	skupaj	144844	44519	38637	2163	3219	88538	61
Goriško - Gradišansko	Gorica	20920	7032	6018	113	286	13449	64
	Kanal	12743	1053	685	1019	1317	3974	31
	Gor. ok.	35064	5667	3917	957	1405	11946	34
	Ajdovšč.	12953	1729	1066	889	1044	4728	39
	Cervig.	24831	3183	1612	241	175	5211	21
	Korm.	16043	3188	2330	310	353	6181	37
	Gradiš.	11038	2520	1523	290	293	4636	42
	Tržič	13866	3066	1862	40	62	4030	37
	Komen	13598	2122	1408	1216	1586	6332	46
	Sežan.	13569	2203	1491	811	1032	5537	41
	Bovec	5947	725	791	170	853	2039	34
	Cerkn.	8630	904	396	1197	1885	4382	50
	Tolm.	21882	3213	2331	1837	2772	10253	47
	skup.	211084	36605	25430	9100	12563	83698	40
Istro	Rovinj	9522	1987	2096	56	161	4200	50
	Kopar.	69997	6397	5090	1378	1162	14027	20
	Lušin.	37922	4754	4345	265	307	9671	25
	Porešk.	44193	4365	2425	410	415	7615	17
	Pazen.	39964	2568	1172	219	131	4090	10
	Puljsk	50718	11540	4412	756	571	17279	34
	Volovsk	39690	4214	2073	595	873	7765	18
	skup.	292006	35825	21613	3679	3620	74737	25
Skupaj		647934	116949	85680	14942	19402	236973	36

Odšteví otroke 1. — 7. leta v Trstu 11012, na Goriškem 19550 in v Istriji 23777 zna od ostalih brati v Terstu 660/0, na Goriškem 440/0 in v Istriji 280/0.

V številu ljudstva so tudi vojaki vštetí.

V slovenskih krajih je razmerno mnogo onih, ki znajo le brati — znamenje, da si ljudstvo v novejši dobi iz lastne moči pomaga, n. pr. na Cerkljanskem itd.

V vseh 3 deželah je slepih 340 m. in 234 ž.; gluhonemih 361 m, 245 ž. norih 226 m. 182 ž. in slabega uma 413 m. 255 ž.

Število ljudskih šol na Goriško-Gradiščanskem.

ŠOLSKI OKRAJI	Rednih šol 1869. l.						št. rednih učitelj. (ljic)	Rednih šol 1882. l.						št. red. učiteljev (ljic)	št. šol za silo 1872.
	4	3	2	1	skupaj r. š.	6		5	4	3	2	1	skupaj r. š.		
	razrednih					razrednih									
Tolminski	—	—	3	1	4	7	—	—	3	1	2	8	14	27	28
Goriške okol.	—	—	1	16	17	18	—	—	—	—	12	32	44	56	17
Sežanski	—	—	—	11	11	11	—	—	2	—	1	53	26	33	6
Gradiščanski	1	2	3	28	34	44	—	1	4	8	16	19	48	96	10
Gorišk. mesta (brez c. kr.	2	—	—	—	2	9	1	—	1	—	1	—	3	17	—
Skupaj	2	3	7	56	68	89	1	1	10	9	32	82	135	229	61

Št. 669

Razpis učiteljskih služeb.

V tukajšnjem okraju se s tem razpisnjejo 4 učiteljska mesta 3. plačilne vrste, s katerimi je združeno voditeljstvo enorazrednic, in eno mesto učiteljice 3. plačilne vrste. Dohodki so določeni v dež. šolskih postavah 10 m. 1870 in 4. m. 1879. Prosilci naj vložé semle svoje prošnje, previdene s postavnimi spričevali učiteljske sposobnosti, do 14. avgusta t. l. po njim predstavnim oblastnjah. V slučaju, ko bi pomanjkalo kvalificiranih prosilcev, na mestli se bodo podučitelji.

C. KR. OKRAJNI ŠOLSKI SVET.

v Gorici, 27. junija 1882.

V ČERNIC, založenik. — Hilarijanska tiskarnica.